

ד"ר מרדכי שומרון

ביעור באבוקדו

א. מהי חובת הביעור

נאמר בתורה לגבי מצוות השמיטה (ויקרא כה, ז): 'ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכל' ודרשו חכמים בתורת כהנים (בהר פרשה א הלכה ח): כל זמן שחיה אוכלת ממין זה מן השדה, אתה אוכל ממה שבבית, כלה לחיה מן השדה - חייב אתה לבער אותו המין מן הבית. וכך גם פסק הרמב"ם (הל' שמיטה ויובל פ"ז ה"א): פירות שביעית אין אוכלין מהן אלא כל זמן שאותו המין מצוי בשדה. שנאמר ולבהמתך ולחיה... וזה הוא ביעור של פירות שביעית. החובה לבער את הפירות חלה על כל הגידולים שיש בהם קדושת שביעית. נחלקו הפוסקים מהי דרך הביעור, האם על ידי הפקרת הפירות שברשותו, או על ידי כילוי הפירות ממש כלשון הרמב"ם (הל' שמיטה ויובל פ"ז ה"ג): 'ואם לא מצא אוכלין בשעת הביעור שורף באש או משליך לים או מאבד בכל דבר שמאבד', וכן נקטו פוסקים נוספים.² המנהג המקובל כיום הוא להפקיר את הפירות בזמן הביעור.

ב. מה נחשב לפירות שכלו לחיה מן השדה

חובת הביעור חלה בכל מין ממיני הפירות, לאחר שפירות אותו המין נאכלו ע"י החיות שבשדה או נרקבו ונסרחו ואין פירות לאכילת החיות שבשדה.³ מה דינם של פירות שביעית שאינם כלים מן השדה אלא רק לאחר שכבר החלו לגדול הפירות של השנה השמינית, דהיינו ישנה חפיפה באותו סוג פירות בין שתי שנים סמוכות. בשאלה זו נחלקו הפוסקים. לדעת ה'חזון איש'⁴ רק פירות הקדושים בקדושת שביעית פוטרים מביעור וכן דעת ה'קהלות יעקב',⁵ וכן נראה מדברי הרש"ס.⁶ לעומתם יש הסוברים שאם ישנם כבר

1. סמ"ג, מצוות עשה קמח; רמב"ן, ויקרא כה, ז; רש"י, פסחים נב ע"ב; מהר"י קורקוס, מובא בכס"מ הל' שמיטה ויובל פ"ז ה"ג; ערוך השלחן העתיד, הל' שמיטה סי' כז סעי' ח; חזו"א, הל' שמיטה סי' יא ס"ק ו; ר"ש, רא"ש ורש"ס, שביעית פ"ט מ"ח.
2. רס"ג, מצוות עשה סא; ראב"ד, הל' שמיטה ויובל פ"ז ה"ג; ריטב"א עבודה זרה סב ע"ב; מדרש הגדול לויקרא כה, ו; שו"ת ציץ אליעזר, ח"ט סי' מג אות ד.
3. שבת הארץ, פ"ז הל' א סי' א בתוספת שבת.
4. חזו"א, הל' שמיטה סי' טו ס"ק ג ד"ה נראה.
5. קהלות יעקב, שביעית סי' ג.
6. רש"ס, שביעית פ"ז מ"ב ד"ה וקוצה.

פירות שמינית מאותו הסוג, אין חובת ביעור שהרי לא כלה לחיה בשדה מאותו המין.⁷ ניתן להסביר את המחלוקת כך, מי שסובר שרק פירות הקדושים בקדושת שביעית קובעים לדין ביעור, סובר שכיוון שעצם דין הביעור הוא רק בפירות שביעית, לא סביר שסתם פירות שאין להם כל שייכות לנושא יקבעו את מועד הביעור. לעומת זאת מי שסובר שגם פירות שאינם של שביעית קובעים למועד הביעור, יסביר את דברי חז"ל 'כלה לחיה מן השדה' כפשוטם, כיוון שאותו המין לא כלה מן השדה והוא מצוי למאכל לפני החיה והבהמה, אין בו חובת ביעור.⁸

ג. פיתוח המטעים וטבלאות הביעור

החקלאות בישראל היא מהמתקדמות בעולם. שפע של תוצרת איכותית נמצאת על המדפים בחנויות וברשתות השיווק כל השנה בחסדי ה'. הפירות הנשירים כגון אפרסק, נקטרינה, שיזף, תפוח ומשמש מניבים יכול אחד בשנה מהאביב ועד לסתיו, כל מין וזן בעונתו, ולאחר מכן ישנה הפסקה בהנבת הפירות והעצים נכנסים לשלכת ולתדרמת החורף עד לבלוב באביב הבא. מחקרים רבים נעשים בארץ ובעולם במטרה להאריך את עונת הקטיף של כל מין על ידי הכנסה של זנים נוספים אשר יניבו בתחילת העונה או בסופה, ואכן עונת הקטיף של האפרסק והתפוח כיום ארוכה בהרבה לעומת מה שהיה בארץ לפני 30-40 שנה. במינים הנשירים אין חפיפה בין יכולים של שתי שנים סמוכות, אך עונת ההבשלה והקטיף מתארכת. מסיבה זו לכל סוג פרי יש לקבוע את מועד הביעור המדויק בכל שנת שמיטה מחדש ולצורך כך מתעדכנות הטבלאות של קדושת השביעית ומועדי הביעור לפני כל שנת שמיטה. בגידול פירות נשירים כגון תפוח פותחו טכנולוגיות המאפשרות לשמר את הפרי הנקטף בקיץ ובסתיו בחדרי קירור מבוקרים במשך חודשים רבים וכך מתאפשרת למעשה אספקה רציפה במשך כל השנה. במינים נשירים אחרים כגון דובדבן, גודגדן, משמש, אפרסק ונקטרינה אין יכולת לשמר את הפרי במשך תקופות ארוכות באיכות סבירה. מבחינת חובת הביעור בפירות הקדושים בקדושת שביעית, אין משמעות הלכתית לפרי שנקטף בשמיטה ואוחסן בחדרי קירור. מועד הביעור בכל מין נקבע רק לפי הישרדות הפירות שבמטעים, כאשר 'כלה לחיה מן השדה'. ברוב סוגי הפירות הסובטרופיים שמגדלים בארץ כגון ההדרים, הבשלת הפירות היא עונתית. לדוגמה, זני התפוז השונים נקטפים מהסתיו ועד לסוף החורף, ולאחר מכן, באביב, מתחילה פריחה חדשה של העונה הבאה. המגמה כיום היא, כאמור, להרחיב את העונה ככל האפשר גם בתחילתה וגם בסופה ולשאוף למצב בו ניתן יהיה לקטוף פירות במהלך כל השנה.

7. בית רידב"ז, ס' ח סעי' יג וס' ה סעי' יח בהג"ה לפאת השולחן; הרב קוק בשבת הארץ, פ"ד הט"ז אות ג וכן קונטרס אחרון ס' כד; הגר"ש"ז אורבך במנחת שלמה, ס' נא אות טו, וכן במעדני ארץ, קובץ הערות ס' ח אות טז, חידושים וביאורים ס' ו אות א.

8. הגר"מ אליהו זצ"ל פסק (קטיף שביעית, עמ' 158 הערה 20) שבאתרוג התימני אין ביעור מפני שכל הזמן יש אתרוגים על העץ. יש לעיין בדבריו האם הסיבה שאין באתרוג התימני ביעור היא מפני שבאותו העץ עצמו יש תמיד פירות ולא מתקיים בו 'כלה לחיה מן השדה', אולם כאשר מדובר בזנים שונים של אותו סוג פרי המניבים פירות כל השנה, כן יהיה ביעור, כיוון שבכל עץ כלים הפירות מן השדה.

ד. גידול אבוקדו בישראל

גידול האבוקדו בארץ אינו חדש והוא קיים כבר עשרות שנים. האבוקדו הובא לארץ מדרום אמריקה ומרכז וטופח ע"י המטפחים בישראל באופן משמעותי. הענף עבר גלגולים שונים מבחינת היקפי הנטיעות ואזורי הנטיעות ואף עבר תקופות של משברים קשים. כיום הענף מתרחב והיקף הנטיעות גדל. עיקר גידול האבוקדו בישראל מיועד כיום ליצוא והשוק המקומי מסוגל לקלוט רק חלק מהתוצרת בגלל ההיקפים ההולכים וגדלים. במהלך השנים שוכללו שיטות העיבוד והגידול של המטעים. לפני שנים גודלו עצי האבוקדו כעצים גדולים וגבוהים ואילו כיום ניטעים בחלקות מספר גדול של עצים בצפיפות רבה. העצים אמנם קטנים, אך היבול לדונם גדל וכך גם כלכליותו של הענף. במקביל לפיתוחים האגרוטכניים טופחו בישראל ובעולם זנים רבים של אבוקדו והחשובים שבהם: ארדיט, אטינגר, גליל, פוארטה, האס, פינקרטון, נבאל וריד. בטיפוח הושם דגש על מספר תכונות רצויות: טעם, מראה, הקטנת נפח הגלעין ומשך ההשתמרות של הפרי הבשל. בנוסף לתכונות אלו של הפרי נעשה טיפוח לטובת הארכת משך ההנבה של הזנים השונים. עד לפני שנים לא רבות קטיף האבוקדו היה עונתי ואולם כיום נקטף האבוקדו בישראל במשך כל השנה. בכל מספר שבועות מתחיל קטיף של זן מסוים באזור מסוים בארץ. ריבוי הזנים והרחבת הגידול לאזורים שונים מהגליל המערבי ועד לנגב המערבי ולעמקים, מאפשר לקטוף פרי טרי במשך כל השנה וזהו חידוש משמעותי בענף, היות ומשך ההשתמרות של הפרי הקטוף מוגבלת.

ה. המשמעות ההלכתית של השינוי בגידול

עד לשמיטה האחרונה (תשפ"ב) ועד בכלל, קבענו בטבלאות קדושת שביעית וביעור לאבוקדו את אמצע אב של השנה השמינית. לפי המגמה החדשה במטעי האבוקדו, נמשך הקטיף של הזנים השונים למעשה במשך כל השנה. כאשר מסתיים הקטיף של הזנים המאוחרים, מתחיל כבר הקטיף של הזנים המוקדמים. האם יש לכך השלכה הלכתית? כפי שצוין לעיל ישנה מחלוקת בין הפוסקים לגבי המשמעות ההלכתית של חפיפה בין פירות משתי שנים סמוכות, שביעית ושמינית, לגבי חובת הביעור. למי שסובר (חזון איש, קהלות יעקב, רש"ס) שמועד הביעור נקבע רק לפי הפירות הקדושים בקדושת שביעית, אין משמעות לכך שהאבוקדו נקטף כיום במשך כל השנה ועל כן הוא חייב בביעור. אולם לפוסקים הסוברים שכל עוד קיימים פירות מאותו המין בשדה, לא חלה חובת ביעור (בית רידב"ז, הרב קוק, הגרש"ז אוירבך ועוד), הרי שבאבוקדו הנקטף כיום בארץ כל השנה - אין חובת ביעור.

מגמת ההרחבה של עונת הקטיף במינים השונים קימת גם בעצי פרי סובטרופיים נוספים. ייתכן שכאשר יעודכנו טבלאות הביעור לקראת השמיטה הבאה בשנת תשפ"ט, יהיו מינים נוספים אשר, אליבא דאותם פוסקים, יהיו פטורים מחובת ביעור.

